

## FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „*Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej*”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego  
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

### INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Połock, gub. witebska, Cesarstwo Rosyjskie; obecnie Białoruś

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Pedagogiczne rejonowe muzeum przy połockiej męskiej cerkiewnej szkole (Педагогический районный музей при Полоцком мужском приходском училище).

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Zbiory muzealne instytucji pedagogicznej/szkoły

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Muzeum instytucji/szkoły (cerkiewnej). Dobrze finansowane odgórnie. Zbiory o profilu pedagogicznym. Obiekty reprezentujące wszystkie dziedziny wiedzy wykładane w szkołach podstawowych.

Pedagogiczne rejonowe muzeum przy połockiej męskiej cerkiewnej szkole zostało utworzone ok. 1909 r. jako jedna z placówek zakładanych w miastach powiatowych guberni i finansowanych ze środków dykcji Wileńskiego Okręgu Naukowego. W jego zbiorach znajdowały się obiekty reprezentujące wszystkie dziedziny wiedzy wykładane w szkołach podstawowych.

Daty działalności / zakres czasowy:

1909 – 1918

Dostępność

Pełna dostępność, jednak z nakierowaniem na nauczycieli i uczniów.

Typ relacji instytucji wobec pamięci

Mnemoniczna.

Rodzaj pamięci

Narodowa: rosyjska/ religijna: prawosławna

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

Obszar historyczny: wizerunki/obszar techniki: modele/obszar naturalny: okazy medyczne, geologiczne i zoologiczne.

**DANE INSTYTUCJI :**

|                                                                                                                                           | OBECNIE      | DAWNIEJ                                                                                                                                                                                   |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ADRES / SIEDZIBA<br>DANE ADMINISTRACYJNE –<br>województwo/powiat/gmina/ulica/ nr<br>działki, zmiany siedzib (daty);<br>REGION HISTORYCZNY | Nie istnieje | Budynek męskiej cerkiewnej<br>szkoły w Połocku                                                                                                                                            |
| DANE KONTAKTOWE<br>TELEFON / EMAIL/ WWW                                                                                                   | X            | X                                                                                                                                                                                         |
| GODZINY OTWARCIA                                                                                                                          | X            | X                                                                                                                                                                                         |
| DYREKTORZY                                                                                                                                | X            | Trudno mówić w tym<br>wypadku o stanowisku<br>dyrektora. Chodzi raczej o<br>osobę odpowiedzialną za<br>muzeum. Był nią starszy<br>nauczyciel szkoły, przy której<br>mieściła się placówka |
| ZARZĄDCA                                                                                                                                  | X            | Wileński Okręg Naukowy                                                                                                                                                                    |

|                                                                       |   |            |
|-----------------------------------------------------------------------|---|------------|
| Budynek muzealny<br>(przekształcenia/nowo<br>wybudowany/zaadoptowany) | X | Adaptowany |
|-----------------------------------------------------------------------|---|------------|

#### INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Nie stwierdzono

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

„Nie ma wątpliwości, że takie muzea, przedstawiając materiał naukowy, wywołają zainteresowanie w szkołach, ożywią wykładanie i posłużą jako jeden ze środków dla samokształcenia nauczyciela. Można z przekonaniem powiedzieć, że otwarte muzea będą cieszyć się zainteresowaniem nauczycieli i odegrają należytą rolę w dziele narodowego kształcenia”.

*Отчет о состоянии учебных заведений и учреждений Виленского учебного округа за 1909 год*, Вильна 1910, s. XXVIII.

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Powiat połocki

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Wileński Okręg Naukowy

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Starszy nauczyciel szkoły, przy której mieściła się placówka

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Nie stwierdzono

Szczegółowa historia instytucji

Pedagogiczne rejonowe muzeum przy połockiej męskiej cerkiewnej szkole zostało założone ok. 1909 r. i działało na mocy regulaminu z 1872 r. Zbiory tego rodzaju ulokowane zostały w miastach powiatowych guberni witebskiej, zarządzać nimi, według sprawozdania za 1909 r., nauczyciele – inspektorzy miejskich szkół (w wypadku muzeów mieszczących się przy placówkach państwowych) i starsi nauczyciele szkół cerkiewnych. Placówki te teoretycznie powstały w tym samym czasie, w 2 poł. 1909 r., otrzymały z dyrekcji Wileńskiego Okręgu Naukowego 141 poz. pomocy naukowych o wartości 269,61 rubli.

Obok muzeów, w wybranych szkołach powiatowych mieściły się – odrębnie traktowane – centralne biblioteki nauczycielskie. W sprawozdaniu za 1914 r. stwierdzono, że: „takie wspólne położenie muzeów i centralnych bibliotek posiada wygodną stronę: zabierając książki do czytania, nauczyciele i nauczycielki uzyskują także możliwość obejrzeć muzeum”. Równocześnie narzekano, że od czasu powstania placówek ich zbiorów nie wzbogacano, co obniżało ich atrakcyjność dla osób, które się z nimi szczegółowo zapoznały. Postulowano dopełnienie kolekcji nowymi pomocami naukowymi, ze względu na wybuch I wojny światowej, tego pomysłu nie zrealizowano. Według sprawozdania za 1914 r. muzeum zajmowało jedno z pomieszczeń w szkole, na 1 piętrze budynku. Określono je jako: „suche, dobrze oświetlone i dostateczne pod względem rozmiarów dla posiadanej liczby pomocy”. Losów muzeum pedagogicznego w Połocku po początku 1915 r. nie udało się ustalić.

Muzea znajdujące się w szkołach początkowych w guberni witebskiej działały na mocy regulaminu z 1872 r. Ulokowane zostały w miastach powiatowych guberni. Zarządzać nimi, według sprawozdania za 1909 r., nauczyciele – inspektorzy miejskich szkół (w wypadku muzeów mieszczących się przy placówkach państwowych) i starsi nauczyciele szkół cerkiewnych. Teoretycznie powstały w tym samym czasie, w 2 poł. 1909 r., i zostały wyposażone w identyczny sposób. Otrzymały mianowicie z dyrekcji Wileńskiego Okręgu Naukowego 141 poz. pomocy naukowych o wartości 269,61 rubli (co do szczegółów na temat zestawu tematycznego kolekcji zob. rubryka: „Zbiory”). Obok muzeów, w wybranych szkołach powiatowych mieściły się – odrębnie traktowane – centralne biblioteki nauczycielskie. W sprawozdaniu za 1914 r. stwierdzono, że: „takie wspólne położenie muzeów i centralnych bibliotek posiada wygodną stronę: zabierając książki do czytania, nauczyciele i nauczycielki uzyskują także możliwość obejrzeć muzeum”. Równocześnie narzekano, że od czasu powstania placówek ich zbiorów nie wzbogacano. W związku z tym, przestawały one być atrakcyjne dla osób, które się z nimi szczegółowo zapoznały. Postulowano dopełnienie kolekcji nowymi pomocami naukowymi. Jako, że działo się to w początkach 1915 r., a więc, gdy trwała już I wojna światowa, tego słusznego pomysłu nie zrealizowano. Według sprawozdania za 1914 r. muzeum zajmowało jedno z pomieszczeń w szkole, na 1 piętrze budynku. Określono je jako: „suche, dobrze oświetlone i dostateczne pod względem rozmiarów dla posiadanej liczby pomocy”. Losów muzeum pedagogicznego w Połocku po początku 1915 r. nie udało się ustalić.

## ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

1909: 141 poz. (w 363 przedmiotach) pomocy naukowych o wartości 269,61 rubli przekazanych przez Wileński Okręg Naukowy ze środków ministerialnych, m.in. plansze do botaniki przedstawiały między innymi zwierzęta tropikalne i polarne, plansze Barzowa przedstawiały europejską część Rosji z podziałem na poszczególne obszary z wyobrażeniami przyrody i głównych zajęć ludności, plansze do technologii prezentowały różne rodzaje wytwórczości, np. obróbkę szkła, zaś obrazki do stereoskopu zawierały wizerunki rosyjskich miast, zabytków, świątyń, pałaców i in.

Jak zaznaczono wyżej, wszystkie muzea otrzymały takie same kolekcje, składające się ze 141 poz. (w 363 przedmiotach) pomocy naukowych o wartości 269,61 rubli. Odstępstwa od reguły były minimalne. Właśnie muzeum przy II szkole miejskiej w Dyneburgu należy do tych wyjątków. Całość kolekcji placówki wyceniono na 263,76 ruble. Podział tematyczny zbiorów był następujący: - prawo Boże (religia) – 1 poz., 35 przedmiotów (obrazki) na sumę 7,65 rubli; - nauka pisania (j. rosyjskiego) – 2 poz. (tablice), 4 przedmioty na sumę 2,55 rubli; - zoologia – 65 poz., 65 przedmiotów na sumę 52,01 ruble; - anatomia, medycyna i higiena – 4 poz., 14 przedmiotów na sumę 25,70 rubli; - geografia ogólna i matematyczna – 42 poz., 103 przedmioty na sumę 88,80 rubli; technologia – 13 poz., 13 przedmiotów na sumę 19,50 rubli; - tellurium i kolekcja miar – 5 poz., 10 przedmiotów na sumę 18,95 rubli; - stereoskop i 100 obrazków do niego, o wartości 46 rubli; - pomoce do arytmetyki – 4 poz., 15 przedmiotów na sumę 4,24 rubli; - broszury objaśniające – 2 sztuki (ceny nie podano). W sprawozdaniu za 1909 r. umieszczono nieco szczegółów co do obiektów składających się na kolekcje. Tak więc na przykład plansze do botaniki przedstawiały między innymi zwierzęta tropikalne i polarne, plansze Barzowa przedstawiały europejską część Rosji z podziałem na poszczególne obszary z wyobrażeniami przyrody i głównych zajęć ludności, plansze do technologii prezentowały różne rodzaje wytwórczości, np. obróbkę szkła, zaś obrazki do stereoskopu zawierały wizerunki rosyjskich miast, zabytków, świątyń, pałaców i in.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

Brak

Strategia pozyskiwania zbiorów

Zakupy

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Wileński Okręg Naukowy ze środków ministerialnych.

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

Brak

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

Brak konkretnych danych.

## WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

W pomieszczeniu muzeum.

Wystawy czasowe

Brak

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

Brak danych.

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

Nie stwierdzono

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Nie stwierdzono.

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Powiaty połocki i horodecki

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

1909: nauczyciele cerkiewnych i początkowych szkół, czasami z uczniami  
1910: 103 zwiedzających, w tym 82 z powiatu połockiego, 21 z horodeckiego: wykładowcy miejscowi, nauczyciele i nauczycielki szkół ludowych z 3 rejonu szkolnego (horodecki) podczas obowiązkowych wizyt u inspektora

## ŹRÓDŁA:

### Bibliografia

- Днепров Э.Д., *Российское образование в XIX – начале XX века*, t. 2. Москва 2011, s. 315–401.
- *Отчет о состоянии учебных заведений и учреждений Виленского учебного округа за 1909 год*, Вильна 1910.
- *Отчет о состоянии учебных заведений и учреждений Виленского учебного округа за 1910 год*, Вильна 1911.
- *Отчет о состоянии учебных заведений и учреждений Виленского учебного округа за 1914 год*, Вильна 1915.
- *Памятная книжка Виленского учебного округа на 1915 год*, Вильна 1915, s. 79.
- Сергееenkova В.В., Ершова О.И., Гулюк М.А., Шараева Е.И., *Виленский учебный округ: политика российского правительства в области образования (вторая половина XIX — начало XX в.)*, „Российские и славянские исследования”, t. 3, 2008, s. 57–75.
- *Учебные округа*, [w:] *Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона*, t. XXXV, С.-Петербург 1902, s. 102–103.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Nie stwierdzono

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Brak

Ciekawe cytaty

Zob. rubryka „Misja muzeum”. Jest to cytat z: *Отчет о состоянии учебных заведений и учреждений Виленского учебного округа за 1909 год*, Вильна 1910, s. XXVIII.  
„Muzea przynoszą uczącym i dziełu wykładania ogromną korzyść: uczący dokonują niezbędnych zapożyczeń i wykorzystują je następnie w praktyce. Muzea przynoszą także rzeczywistą korzyść uczącym się w tych szkołach, przy których one są umieszczone” [cyt. z: *Отчет о состоянии учебных заведений и учреждений Виленского учебного округа за 1914 год*, Вильна 1915, s. 26].

#### UWAGI:

Serdeczne podziękowania dla p. Taczany Zacharowej z Białoruskiej Biblioteki Narodowej w Mińsku za dostarczenie pdf-ów wszystkich trzech tomów: *Отчета о состоянии учебных заведений и учреждений Виленского учебного округа*.

Muzeum tego nie notuje Aleksandr Gużałowski w swojej książce o początkach muzeów białoruskich.

#### OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

**Dariusz Dąbrowski**

Data sporządzenia karty:

|  |
|--|
|  |
|--|

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

X

#### METADANE\* (wypełnia redaktor portalu)

|                                      |  |
|--------------------------------------|--|
| TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji) |  |
|--------------------------------------|--|

|                               |  |
|-------------------------------|--|
| LOKALIZACJA GPS               |  |
| KLASYFIKACJE                  |  |
| DATA UTWORZENIA               |  |
| AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR |  |
| RELACJE                       |  |
| TAGI                          |  |
| SYGNATURA                     |  |
| PRAWA                         |  |